

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ СИТУАЦІЇ УСПІХУ УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Молодиченко Валентин

доктор філософських наук, професор

Молодиченко Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

Головна мета діяльності вчителя початкової школи є створення ситуацію успіху для розвитку особистост дитини, надати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили. В основі цього підходу знання і розуміння учня, віра, любов і повага до неї, бережливе та чуйне ставлення до фізичного, психічного і духовного розвитку, підтримка почуття власної гідності. Використання ситуації успіху сприяє підвищенню робочого тону, збільшенню продуктивності навчальної роботи, а також допомагає учневі усвідомити себе повноцінною особистістю і, відповідно, забезпечує успіх у навчанні. Основою педагогічної технології - створення ситуації успіху - є особистісно-зорієнтований підхід до процесу навчання і виховання. Поняття «ситуація успіху» стало для педагогів звичним. Ніхто не заперечує, що саме позитивні емоції можуть стати для дитини одним з найважливіших стимулів у навчанні. Але при цьому іноді забувають про те, що в педагогів не існує єдиного рецепта чи правила щодо того, як саме створювати ситуацію успіху, робити це слід на основі індивідуального підходу, зважено, з урахуванням багатьох чинників.

У вітчизняній та зарубіжній педагогіці і психології розглядалися різні аспекти стимулювання учнів до активності та досягнення успіху у навчально-виховній діяльності. Зокрема, сутність та зміст успіху досліджували А. Белкін, І. Бех, В. Джеймс, Ю. Ільїна, О. Романовський та ін., мотивацію досягнення успіху - С. Занюк, Н. Ліфарєва, Л. Столяренко та ін., створення ситуацій успіху у навчально-виховному процесі - А. Белкін, А. Лопатін, О. Максимова, Л. Ткачук, В. Шаталов та ін., методи стимулювання у навчально-виховній діяльності та їх вплив на формування мотивації навчання - Ю. Бабанський, С. Максимюк, С. Мартиненко, М. Фіцула та ін., стимулюючий вплив оцінки на мотивацію навчання та досягнення успіху - Ш. Амонашвілі, К. Делікатний, Л. Назарець та ін. Ситуацію успіху, створювану педагогом у навчально-виховній діяльності, можна представити у вигляді досить простого послідовного ланцюга, ланками якого є: установка на діяльність (емоційна підготовка до ршення навчального завдання); змістовне, технологічне й ресурсне забезпечення діяльності, (створення умов для успішного рішення); порівняння отриманих результатів із пропонованими (усвідомлене відношення до результату своєї навчальної праці) [1; 2].

Ситуацію успіху, об'єктивно стимулюючи пізнавальну діяльність, створюють завдяки: використанню цікавої інформації в змісті досліджуваного й додаткового матеріалу; включенню додаткових відомостей про знаменитих людей; створенню проблемних ситуацій, які неминуче представляють щось знайоме з нового боку, часом несподіваного.

Ситуація успіху являє цікавість для багатьох учених як на теренах України, так і за її межами. Такі пред ставники гуманістичної педагогіки та психології, як Ю. Андрєєва, М. Батурін, І. Бех, О. Белкін, О. Біріна, О. Бондаревська, В. Дряпіка, І. Зязюн, М. Мантрова, О. Пехота та інші досліджували ситуації успіху і успішність в контексті освітнього простору. Деякі психологи аналізують успіх через взаємозв'язок з цінністю мети (К. Абульханова-Славська, А. Асмолов та ін.); інші (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл та ін.) - в контексті питань самоактуалізації, самореалізації і сенсу життя.

Зарубіжні вчені успішність трактують як багатогранне поняття і пов'язують із досягненнями особистості (К. Вілсон, А. Лицо, Т. Маркович, Д. Нордсток, Д. Саклофске, А. Стельнікі та ін). Також питанням успішності у тій чи іншій спосіб опікувалися Дж. Аллен, Р. Ассаджіолі, М. Аتكшсон, І. Барнет, Р. Бендлер, К. Бауер, Дж. Грехем, У. Джеймс, Д. Дьюї, Д. Карнегі, С. Робінс та ін.

Отже, успішність - це інтегральна оцінка ефективності результату власної діяльності, яка отримала визнання з боку оточуючих та викликає у людини (суб'єкта діяльності) позитивний емоційний стан. Особистість досягає запланованого результату, оцінює його як успішний і *відчуває* його як особистісно і соціально значуще досягнення. Потенціал особистості тісно пов'язаний з такими поняттями, як самоствердження, самоактуалізація, самовираження, успіх. Створення ситуації успіху в навчальній діяльності є дуже актуальним явищем в умовах реалізації засад гуманної педагогіки, педагогіки людиноцентризму. Ситуація успіху стає *дієвим* засобом активізації пізнавальної діяльності учнів, коли вона створюється на всіх етапах навчального процесу. Ще К.Д. Ушинський у своїй роботі «Праця в її психологічному та виховному значенні» зробив висновок: активізація пізнавальної діяльності починається тільки тоді, коли є натхнення й насолода від подоланих труднощів [3]. Відомий український вчених-гуманіст В.О. Сухомлинський, зазначаючи, що «успіх у навчанні - єдине джерело внутрішніх сил, яке народжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися», стверджував: методи, які використовують у навчальній діяльності, повинні викликати інтерес до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад має бути школою радості [4]. Тож головний зміст діяльності вчителя: створити кожному учню ситуацію успіху.

Слід зазначити, що ситуація успіху забезпечує позитивну мотивацію навчання, активізує внутрішні сили розвитку і реалізації потенційних можливостей учнів. Це джерело внутрішніх сил людини і бажання вчитися, що надає енергію для подолання труднощів, активізує позитивні переживання, які неухильно сприяють досягненню значних результатів у навчанні. Тому про ситуацію успіху можна говорити лише в тих випадках, якщо учень переживає почуття радості, гордості, компетентності та особистісної спроможності в процесі навчання. Позитивні переживання викликають мотив досягнення успіху, бажання учнів

зробити завдання швидко і на високому рівні якості. Однією із умов створення ситуації успіху - досяжність завдань для учнів, оскільки це відбивається на досягненні успіху, підвищенні внутрішньої мотивації і рівня самостійності учнів [5].

Традиційна педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» допомагає долати труднощі, включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортається робота з різними категоріями учнів. У цій педагогічній технології всі учні умовно поділяються на групи: «Надійні» - це школярі, які мають добрі здібності, працюють самостійно, сумлінно ставляться до своїх обов'язків, самостійні, упевнені в собі. У класі такі діти почуваються спокійно, упевнено, захищено. Основа їх надійності - у постійному відчутті радості, що відбулася як результат усвідомлення ними своєї значущості в шкільному житті. Та хоча радість їх у чомусь буденна, проте постійна та глибока. Такі учні користуються авторитетом у класі та серед учителів. У роботі з ними потрібна спеціальна методика. Група учнів «упевнені в собі» характеризуються тим, що їх здібності можуть бути і вищими, ніж у «надійних», однак система їх роботи не настільки налагоджена. Періоди успіху, злету змінюються розслабленням, спадом. Діти дуже емоційно реагують і на досягнення, і на невдачі. У класі вони викликають симпатію, однак вадами таких учнів, крім можливих збоїв у роботі, є швидке звикання до успіху, переростання впевненості на самовпевненість. Група «не впевнені» учні - це загалом успішні школярі, пізнавальні інтереси яких пов'язані, зазвичай, з навчанням. Вони більш-менш відповідально ставляться до справи. Головна розпізнавальна риса їх - не впевненість у своїх силах. Причини цього можуть бути різні: занижена самооцінка, нестійкий настрій, складна психологічна атмосфера в сім'ї, епізодичні невдачі тощо. Найбільш хворобливо такі діти реагують на несправедливість учителів, на необ'єктивність оцінювання. Вибір прийомів роботи вчителя з учнем цієї категорії залежить і від особистості учня, і від рівня взаємин з учителем, і від конкретної ситуації [6].

Отже, створення ситуації успіху має певний алгоритм:

1. Зняття страху. Це допомагає перебороти не впевненість у власних силах, боязкість, страх самої справи й оцінки оточуючих. «Ми все пробуємо й шукаємо, тільки так може щось вийти». «Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші способи рішення». «Контрольна робота досить легка, цей матеріал ми з вами проходили»).

2. Авансування успішного результату. Цей етап допомагає вчителю висловити тверду переконаність у тому, що його учень обов'язково впорається з поставленим завданням. Це, в свою чергу, переконує дитину у своїх силах і можливостях. «У тебе обов'язково все буде добре». «Я навіть не сумніваюся в успішному результаті».

3. Прихваний інструктаж дитини про способи і форми здійснення діяльності. Це допомагає дитині уникнути поразки. Досягається шляхом побажання. «Можливо краще почати з ...», «Виконуючи роботу, не забудьте про ...».

4. Внесення мотиву. Показує дитині, заради чого, кого здійснюється ця діяльність, кому буде добре після виконання. «Без твоєї допомоги твоїм друзям не впоратись...».

5. Персональна винятковість. Визначає важливість зусиль дитини в діяльності, що здійснюється або здійснюватиметься. «Тільки ти й міг би...». «Тільки тобі я можу довірити...». «Ні до кого, крім тебе, я не можу звернутися з цим проханням...».

6. Мобілізація активності або педагогічне виконання. Спонукає до виконання конкретних дій. «Ми дуже хочемо розпочати роботу...», «Так хочеться швидко побачити...».

7. Висока оцінка деталі. Допомагає емоційно пережити не результат в цілому, а якоїсь окремої деталі. «Тобі особливо вдалося це пояснення». «Найбільше мені у твоїй роботі сподобалося...». «Найвищої похвали заслуговує ця частина твоєї роботи».

Отже, педагогічне призначення ситуації успіху полягає в створенні умов особистого індивідуального розвитку учня початкової школи. Питання про її створення не може підніматися педагогом, якщо ним не враховується перспектива її переходу в ситуацію успіху, якщо викладач не вірить у свого учня, не має оптимізму щодо його успіху [7]. Задоволення від особистісних досягнень повинне супроводжувати його протягом досить значного періоду, можливо, навіть стати звичним для нього. При створенні ситуації успіху допомога вчителя має бути непомітною, ненав'язливою, для того, щоб учень був упевненим у тому, що успіху він досягнув лише завдяки власним зусиллям, наполегливості. Необхідно, щоб навіть найменші успіхи учнів, їхні зусилля та прагнення вчитися краще були помічені та підтримані вчителем.

Список літератури

1. Белкін А.С. Основы возрастной педагогики: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений. - М.: Академия, 2000. 188 с.
2. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека / В.К. Вилюнас. М.: МГУ, 1990. 288 с.
3. Ушинський К.Д. Праця в її психічному та виховному значенні / К. Д. Ушинський // Історія української школи та педагогіки / [за ред. акад. В. Г. Кременя]. К.: Знання. 767 с.
4. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи / В.О. Сухомлинський. Вибрані твори. Т.5. К.: Радянська школа, 1977. 640 с.
5. Андреева Ю. В. Оптимистически ориентированная стратегия создания ситуации успеха в учебной деятельности подростков педагогическое образование в России. Уральский государственный педагогический университет, 2012. №3. С. 124 -128.
6. Коротаева Е.В. Ситуация успеха: психолого-педагогические механизмы и этапы организации / Е.В. Коротаева // Директор школы. 2001. №3. С. 38-44.
7. Равкін З.І. Актуальные вопросы теории педагогического стимулирования // Педагогика. 1994. №10. С. 69-79.